

מגילת ההסתר

הרב אריה שטרן

לעילוי נשמת מורנו ורבנו זצ"ל
אשר ממנו פנה וממנו יתד לגילוי ההסתר הפנימי במאמרי חז"ל ובכוונתם.

א. פלך השתיקה ומידת הצניעות

איתא בב"ר (עא,ה) 'לאה תפסה פלך הודיה ועמדו הימנה בעלי הודיה; יהודה - ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני, דוד אמר הודו לה' כי טוב. רחל תפסה פלך שתיקה ועמדו כל בניה בעלי מסטירין, בנימין - ישפה ישפה יודע במכירתו של יוסף ואינו מגיד, שאול - ואת דבר המלוכה לא הגיד, אסתר - אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה'. מה פירושו, מה גדרו ומה מקורו של פלך השתיקה שתפסה אותו רחל? דבר זה נוכל ללמוד מדברי הגמ' במס' מגילה (יג:): "אמר ר' אלעזר מאי דכתיב - לא יגרע מצדיק עיניו, בשכר צניעות שהיתה בה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול, ובשכר צניעות שהיתה בשאול זכה ויצאה ממנו אסתר, ומה צניעות היתה בשאול ואת דבר המלוכה לא הגיד לו, ובאסתר - אין אסתר מגדת מולדתה".

ומתבארים הדברים כי צניעות ופלך שתיקה היינו הך הסומעתה נסה לברר גדרו ומקורו של כח הצניעות.

על הצניעות אומר הנביא מיכה 'הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת לכת והצנע לכת עם א-להיך' (מיכה ו, ח). ועי' סוף מכות מיכה העמידם על שלש).

ודורשת על כך הגמ' במס' סוכה (מ"ט:): " והלא דברים ק"ו ומה דברים שדרך לעשותן בפרהסיא אמרה תורה הצנע לכת, דברים שדרך לעשותן בצנעא על אחת כמה וכמה ". ומתברר כאן שהנהגה של הצנע לכת היא הנהגה הפוכה להנהגה של פרהסיא. ועל כן נוכל להגדיר ולומר כי הצנע לכת זהו הטיפול של העולם הפנימי שבלב, ככל שעולמו הפנימי של האדם מושלם יותר ומפותח יותר כך יודע הוא לחיות בצניעות יותר, בסתר, ללא חיפוש של פרסום. וזהו עולם השתיקה של רחל, שאול ואסתר אשר ידעו לשתוק ולשמור סוד בפנימיותם.

ובצורה תמציתית הגדיר את הדברים בספר עלי שור (עמ' שלה) "והצנע לכת - שמירה על הנקודה הפנימית גם בתחום המעשה".

יסודם של הדברים נמצא בדברי בעל חוה"ל בהקדמתו לספרו: "האדם מחובר מנפש וגוף, ושניהם מטובת הבורא עלינו. האחד נראה והשני אינו נראה. ואנחנו חייבים לעבוד אותו בעבור זה עבודה גלויה ועבודה צפונה. הגלויה - חובת האיברים כמו תפילה וצום וכו'. אך העבודה הצפונה היא חובת הלבבות ".

וכתב על כך בעלי שור (עמ' יא) שנתחדש לנו לפי דבריו הגדרה חדשה בענייני הגוף והנפש. בדרך כלל מגדירים שהגוף הוא גשמי והנשמה היא רוחנית. ואילו כאן מצאנו הגדרה שהגוף הוא נגלה ונראה ואילו הנשמה אינה נגלית ואינה נראית. הגוף הוא חיצוני, ואילו הנשמה נסתרת, פנימית וצפונה. ועל פי זה נתחייבנו בשני סוגי עבודה - עבודה גלויה ועבודה צפונה. ככל שאדם מפתח יותר את רוחניותו, מגביר את נשמתו על גופו, כך מתפתח ומשתלם עולמו הפנימי הנסתר, ומתוך כך הולכות ומתפתחות מידת הצניעות ופלך השתיקה. על דברי תורה אומרת הגמ' (סוכה מ"ט): "תנא דבי ר' ענן מאי דכתיב חמוקי ירכיך - למה נמשלו דברי תורה כירך לומר לך מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר". בלימוד התורה מתחזקת רוחניותו ומתפתחת פנימיותו של האדם, ולכן אין הלומד תורה לשמה מחפש פרסומת וצעקנות רעשנית. הלומד תורה לשמה ניכר הוא בשתיקתו ובהסתרתו הפנימית, בבחינת פלך השתיקה ומידת הצניעות.

ב. בין ישראל לאומות העולם

אמרו חז"ל (יבמות סא). "אתם קרויים אדם ואין האומות קרויים אדם". ומבאר המהר"ל (נצ"י פי"ד) שמדרגת ישראל בערך אל האומות כמדרגת האדם אל בעלי חיים בלתי מדברים, כי האדם נבדל מן הבעלי חיים במה שאין האדם חמרי גשמי כמו שאר בעלי חיים והאדם הוא שכלי, וכך מדרגת ישראל שהם נבדלים מן החומר ואינם מוטבעים בחומר, וכאילו אצל ישראל בטל החומר אצל הנפש, ואילו אצל האומות הוא ההיפך כאילו היה הנפש בטל אצל הגוף". וע"פ זה נבין היטב דברי חז"ל במדרש (שמו"ר א, ל) "ויאמר משה אכן נודע הדבר - היה משה מהרהר בלבו ואומר מה חטאו ישראל שנשתעבדו מכל האומות, כיון ששמע דבריו אמר לשון הרע יש ביניהם היאך יהיו ראויים לגאולה. לכך אמר אכן נודע הדבר עתה ידעתי באיזה דבר הם משתעבדים". מסביר המהר"ל (גבורות ה' פי"ט) "ידע כי בזה רמז מופלא ותדעהו, כאשר ראה שיש בהם דילטורין מגלים סוד נודע לו דבר זה שראויים ישראל לשעבוד. וכבר התבאר שגילוי הסוד ענין גשמי, ולפיכך ראויים ישראל לקבל השעבוד כאשר יש בהם גילוי הסוד השייך לגשמי. וכבר אמרנו לך פעמים הרבה כי ישראל נבדלים מענין החמרי וראוי להם המעלה הפנימית אשר אין שם גילוי אשר שייך לגשם, וכאשר הם יוצאים מן מעלה פנימית ומגלים דברים נסתרים בזה הם יוצאים ממקום מעלתם להיות בהם ענין הגשם והגשם יש לו השתעבדות ודאי".

וביתר ביאור כתב בגור אריה (שמות עמ' יד):

"ותדע ותשכיל כי האומות יש להם מדרגה גלויה וחיצונית ולישראל מדרגה פנימית עליונה. ודבר זה רמזו ז"ל בחולין (קלג): סתם גוי מיפעא פעי (רש"י עירובין עה: קלא אית ליה), והטעם הוא שמדרגתו של גוי מדרגה חיצונית ואינה פנימית נעלמת לכך תמיד מדבר ואין לו רוח פנימי. וכאשר ראה בישראל שהם נמשכים אחר גילוי הדברים אמר עתה ידעתי מפני מה הם משועבדים מכל האומות מפני שהם דבקים

בגילוי שזה הוא מדרגה שפלה גלויה פחותה לכך הם משועבדים. והיינו דקאמר אכן נודע הדבר, כי האומות הם שבעים, במספר כן (כ=20, נ=50), וכך הוא לשון גילוי שרוצה לומר כך הוא, וישראל הם כנגד האלף שהיא אות נחה נעלמת שהם על - כן, והם אומה יחידה כמו האלף לכך הם נעלמים. והאלף היא אותיות פלא וכל פלא הוא לשון העלמה כי יפלא ממך, היפלא מה' תרגומו היתכסי. ואמר נודע לי הדבר שישראל הם בשעבוד לפי מדרגת ישראל האלף שהוא על כן שהוא מדרגת האומות ועתה שהם דלטורין נמשכים אחר הגילוי הם תחת האומות שהם יותר גרועים, ודבר זה ראוי להבין".

ג. ישראל משולים לחול ולעפר

אמרו במדרש (שמו"ר א, כט) "ויטמנהו בחול שלא היה שם אלא ישראל, טמנו בפניהם של ישראל שנמשלו לחולאמר להם אתם משולים כחול מה החול הזה אדם נוטלו מכאן ונותנו לכאן ואין קולו נשמע כך יטמן הדבר ביניכם ולא ישמע".

הענין שישראל נמשלו לחול, נאמר (בראשית כח, יד) "והיה זרעך כעפר הארץ", ומבואר בב"ר (סט, ה) בגי' אופנים, ואחד מהם 'מה עפר הארץ מבלה את כל המתכות והוא קיים לעולם, כך בניך מבלין את כל העולם והם קיימים לעולם".

ומבאר המהר"ל (נצ"י פנ"ז) "ודבר זה ענין נפלא, כי האומות נמשלו למתכת, שהרי דניאל רואה מלכות בבל של זהב ומלכות מדי של כסף ומלכות יון של נחושת וראה מלכות רביעית פרזלא, ודבר זה כי כל מתכות משמיע קול וממנו נעשה הפעמון, שהשמעת קול ודבר הנשמע נגלה ואין לו ענין פנימי, שכל דבר שהוא פנימי אינו נשמע מפני כי כח המלכויות אין כח שלהם פנימי נסתר רק כח נגלה לכך הם דומים למתכות שמשמיע קול, אבל ישראל היפך זה שהם דומים לחול ועפר, שיש להם מדרגה פנימית נסתרת בלתי נגלית, ודבר זה מצד הדביקות והקטנות שיש לעפר, ובשביל כך לא נשמע קולו כי יש לו ענין פנימי נסתר. והתבאר לך ענין העפר שיש לו ענין פנימי דק ונסתר, ודבר זה ידוע למבינים והנה תמצא בעפר מה שלא תמצא בכל היסודות, שהעפר הוא בפרט תוך ופנימי לכל היסודות והוא בתוך שלהם שזה מורה כי יש לעפר ענין פנימי".

ובשעה שראה בלעם את ישראל אמר "מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל". ודרשו חז"ל (ילק"ש תשסו) "שבא בלעם ראה את כל המדבר מלא ערלות של ישראל אמר מי יכול לעמוד בזכות דם ברית מילה זאת שהיא מכוסה בעפר שנא' מי מנה עפר יעקב. מכאן התקינו חכמים שיהו מכסים את הערלה ואת הדם בעפר".

ומבאר המהר"ל (נצ"י פנ"ז) "ענין מצוה זאת שאמרה תורה כאשר שפך דם חיה ועוף אשר שחט אותם, שכל דם שחיטה ראוי שיהיה מכוסה בעפר, כי דם שחיטה היה לו גילוי יותר מדאי כאשר שפך דם שחיטה, כי אין ראוי לדם שהוא הנפש גילוי כל כך, ולכך צוה בתורה לכסות הדם של חיה ועוף שאין להם כבידות הטבע לכסות אותם בעפר, כי העפר יש לה ענין ההסתר והכיסוי שהרי העפר הוא פנימי ותוך היסודות שהרי כולם בחוץ והוא בפנים, ולפיכך ראוי שיהיו מכסים דם הערלה בעפר כי זה דם שפיכה, ועל זה אמר בלעם מי מנה עפר יעקב רצה לומר כי כמה גדולה מעלת ישראל במה שהם נמשלים לעפר ובשביל זה יש להם הרבה מצוות בעפר". (ובתוספת ביאור הערלה מכסה ומסתירה את אות ברית קדש שבישראל, ובהסרתה נגלית קצת הקדושה הפנימית).

ד.הדסה היא אסתר

נמצינו למדים שעם ישראל בכלל מאופיין בכח השתיקה והצניעות ביחס לאומות העולם, אך בישראל גופא מיוחדים בכח זה רחל ובניה, ובאופן מיוחד בולטת בכך אסתר. בפסוק נאמר "ויהי אומן את הדסה היא אסתר", והגמ' דורשת (מגילה יג.) 'קרי לה הדסה וקרי לה אסתר, תניא ר"מ אומר אסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה על שם הצדיקים שנקראו הדסים וכן הוא אומר והוא עומד בין ההדסים. ר' יהודה אומר הדסה שמה ולמה נקראת אסתר על שם שהיתה מסתרת דבריה שנא' אין אסתר מגדת".

וכתב המהר"ל (אור חדש קיב) שבמאמר זה ביארו חז"ל את כח הצניעות אשר לאסתר, "מפני כי אסתר צנועה היתה, וההדס אשר עליו חופין את עצו ובזה הוא צנוע, ולכך השם הראוי לה הדסה, וזה פ"י היא אסתר כלומר שיש לה מדרגה פנימית נסתרת בשביל הצניעות שבה ובשביל כך זכתה לגאולת ישראל. ומה שאמר שהיתה מסתרת דבריה פ"י שהיתה לה מידת הצניעות ולפיכך זכתה לאבד את המן. ודבר זה ידוע כי מה שנקראת אסתר הוא יורה על מדרגה נסתרת עליונה ופנימית שהיה לה".

וחוזר ומתבאר דבר זה בב"ר (א,א) "ר' יהושוע פתח ואהיה אצלו אמון, אמון מוצנע כד"א ויהי אומן את הדסה". ומבאר המהר"ל (אור חדש קיד) 'כי אסתר נקראת מפני שהיה לה מידת הצניעות וההסתרות, ודבר זה היה הגורם שהיא היתה הגואל, ולכך היתה מוצנעת ונסתרת אצל מרדכי, וכמו שם אסתר היה לה בשביל הצניעות וההסתרות שנמצא בה, כך שם הדסה ג"כ נקרא על ענין זה, כי ההדס עליו מחפיו את עצו עד שהעץ שהוא העיקר הוא מכוסה מן העלים לכך אמר ויהי אומן את הדסה היא אסתר, ושני השמות הדסה על שם שלא היתה מגולה רק מחופה, ושם אסתר על ההסתרות הגמורה, כי יש נשים שהן בגלוי ובפריצות ועל זה נקראת הדסה שעליו מחפין עצו ואינו מגולה ויותר מזה שהיא נסתרת לכך נקראת אסתר על שם הצניעות".

ובזה נבין לעומק את דברי הגמ' במס' סנהדרין (מ"ד.) : " חטא ישראל - אמר ר' אבא בר זבדא אע"פ שחטא ישראל הוא. אמר ר' אבא היינו דאמרי אינשי אסא (הדס) דקאי ביני חילפי אסא שמה ואסא קרו ליה " .

ישראל נמשלו בזה להדס, שכן לכל יהודי יש את הנשמה הקדושה שהיא חלק א-לוה ממעל. אמנם נשמה זו מוצנעת ונסתרת בתוככי הגוף הגשמי, אך קדושתה לעולם קיימת. ההדס מסמל את הכח הרוחני הצנוע אשר אינו משתנה גם כאשר המצב החיצוני איננו מאפשר לראות את הקדושה הפנימית.

ומסתבר שאת כח הצניעות המיוחד אשר לה רכשה אסתר בביתו של מרדכי, שהרי חז"ל דרשו (חולין קל"ט:) : "מרדכי מן התורה מנין - דכתיב מר דרור ומתרגמינן מירא דכיא". ומבאר המהר"ל (אור חדש נ"א) שהכתוב אצל הקטורת מורה על ההסתרה, כי הקטורת הוא נסתר כאשר ידוע שהיו מקטירים אותו ביוה"כ לפני ולפנים, ובשאר ימות השנה היו מקטירים אותו רק על המזבח הפנימי, וכאשר היו מקטירין על המזבח היו פורשין מן העזרה כדי שיהיה הקטורת בחשאי. ומה נבין עד כמה היתה אסתר בת זוג מתאימה ביותר למרדכי.

ה. צניעותם של בני רחל

הצניעות של בני רחל נובעת גם מכך שהם האחרונים בסדר לידת השבטים. וזהו שאמרו חז"ל (ב"ר עה,ה) ולמה עם לבן גרתי ואחר עד עתה, שעדיין לא נולד שטנו של אותו האיש, אבל עכשיו נולד שטנו של אותו האיש. דא"ר פנחס בשם ר' שמואל בר נחמן מסורת היא שאין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל, הה"ד אם לא יסחבום צעירי הצאן (ירמיה מט,כ), ולמה קורא אותם צעירי הצאן שהם צעירים של שבטים".

וכתב על כך האבנ"ז (נאות הדשא א לד) "בני רחל מדרגתם הסוד על כן בניו של עשו נופלים בידם, וזהו שכתוב שהם צעירי השבטים, שלעולם הקליפה קודמת לפרי, ומתחילה נבראו בהמה וחיה שאין להם פנימיות כלל ואח"כ נברא האדם שיש לו נשמה פנימית, וכן מתחילה יצאו לפועל האומות שלהם מדרגת הנגלה כמ"ש גוי מפעא פעי, דהיינו שמרבה בדברים ואינו בעל סוד, ואח"כ נברא ישראל שיש להם מדרגה פנימית. ולהבדיל בין קדש לחול כן הענין בשבטים שלבסוף נבראו בניה של רחל שהם בעלי סוד יותר מכולם". (כיו"ב יש להוסיף שתחילה נבראו ימי החול ואח"כ השבת שהיא הנקודה הפנימית).

ויסוד דבריו במהר"ל (אור חדש קיב) "כי הצעיר יש לו הצניעות יותר שהרי לא יצא אל הנגלה רק באחרונה, כי כל שהוא צנוע אינו מוכן לצאת אל הנגלה שהרי לשון צנוע משמע שאינו ממהר לצאת אל הנגלה ולכן הצעיר שבא לעולם ויצא מן ההסתר אל הנגלה באחרונה מורה כי מדריגתו הוא ההסתר והצניעות".

ונשנו הדברים גם בגבורות ה' (פכ"ט) "כי כאשר תבין תדע כי באמת יעקב הוא בכור והוא עלול בראשון, רק לענין התגלות בעולם הטבעי לצאת לפועל עשו יותר ראשון, כי הדבר אשר הוא קרוב אל העילה הראשונה הוא רחוק מן ההגלות בעולם הטבעי, דבר זה ידוע, ולכך היה יוצא עשו להתגלות בעולם הטבעי תחילה".

וברסיסי לילה לר' צדוק הכהן מלובלין (עמ' 120) הוסיף עוד בענין זה, "דהנה לאה היא המולידה שבטים בפועל, ורחל כל ימיה חמדה וכספה להולדת השבטים ובפועל לא הולידה אלא ב', אבל החימוד והכיסוף הוא גדול מההתגלות בפועל, וכן היא נקראת עקרת הבית. וע"כ אמרו חז"ל דהיא תפסה פלך של שתיקה, דההתגלות בפועל הוא גלוי לכל, משא"כ הכיסופים שעיקרם בלב אינו גלוי, וזה נקרא שתיקה, וכן כל זרעה אחריה".

ו. כוחו של עמלק

מידת הצניעות דוקא היא המידה הנצרכת למלחמה בעמלק. ויסוד הדברים על פי המבואר בפרקי דר' אליעזר (פמ"ד) אשר המשיל את השבת לכוס של יין, ואת עמלק לכוס חומץ, וידוע דהחומץ הוא יין אלא שהחמיץ.

יסוד היין מבואר בסנהדרין (לח.) "יין ניתן בשבעים אותיות וסוד ניתן בשבעים אותיות נכנס יין יצא סוד".

ומבאר המהר"ל (גבורות פ' ס) "היין הוא משקה נבדל ויוצא מן הענב שהיה נסתר שם, ואין הפירוש שרק הגימטריא של יין וסוד שוים, אבל הוא דבר אמיתי מצד עצמו כי היין הוא משקה נסתר יוצא מהסתר הענב ומפנימיות הענב, ולפיכך היין שהוא גדל בנסתר ובפנימיות הענב בגימטריא סוד לפי שהוא נסתר, וכאשר נכנס היין באדם מוציא הסוד כי הוא בא עד הנסתר כפי מדרגתו ומוציאו".

ונראה שמכל האומות עמלק הוא בעל הכח הפנימי הגדול ביותר, אלא שהוא החמיץ והפכו לרע, ומשום כך גם גדול כוחו וכן כתב בעל שם משמואל (צו עמ' סז) בשם אביו זצ"ל "שכחו של עמלק הוא כח פנימי רע, וזה שהמשילו לחומץ שהוא נמי פנימיות כמו יין, אלא שזה טוב וזה רע. ועיי"כ כמו ששבת הוא פנימיות, יומא דנשמתא, כן לעומתו עמלק בטומאה. ולכן כוחו של עמלק גדול כ"כ, כי כל דבר פנימי יש לו כח גדול".

שורש הדברים נאמר כבר על ידי ר' צדוק הכהן מלובלין (דברי סופרים כ) "באומות אותם שיש להם שייכות לקדושה יותר הם הגרועים יותר ויש בהם כח טומאה יותר וצריך להתרחק מהם יותר. ועמלק יש לו שייכות בקדושה יותר מכל האומות, שהוא מיוצאי חלצי ב' אבות ואמהות (עיי רסיסי לילה לו דעשו נקרא בקדושתו ית. ישראל מומר, שבזרע יצחק כבר יש שם ישראל אלא שהוא המיר זה). ותמנע אמו חזרה על פתחי אברהם יצחק ויעקב להתגייר כמ"ש בסנהדרין צט: , וכל חשקה להתגייר ולחזור על פתחיהם כ"כ ודאי מצד ניצוצות הקדושה המקשקש בקרבה. ואלופו אביו גדל בחיקו של יצחק (כמ"ש בדב"ר ב, כ זש"ה פעולת צדיק לחיים - א"ר תנחום זה אליפו שגדל בחיקו של יצחק. והובאו הדברים ברש"י לבראשית כט, יא שרדף אליפו בן עשו במצות אביו אחרי יעקב להרגו והשיגו, ולפי שגדל אליפו בחיקו של יצחק משך ידיו, א"ל מה אעשה לציווי של אבא, אמר לו יעקב טול מה שבידי והעניי חשוב כמת), ואלופו היה מנביאי אוה"ע והוא נתרחק יותר מכל האומות למחות את שמו מתחת כל השמים".

ומבוארת בזה טעותו של שאול המלך בשעה שחמל על מיטב הצאן והבקר של עמלק, והסביר זאת השם משמואל (פורים עמ' קעז) ששאול הרגיש שבמיטב הצאן והבקר יש קדושה רבה מהניצוץ שהיה ביד עמלק, וחמל שאול שלא תלך הקדושה לאיבוד, והייתה עצתו להביאם לקרבן להחזיר הקדושה לשרשה. אך טעה בזה, שבאשר הניצוץ הוא נתהפך בעמלק לרע אי אפשר לקבלו ולהחזירו לקדושה כמו שהוא, אלא דוקא להחרימו לאיבוד ובזה יתמרק הניצוץ הקדוש שבו, וזה עצמו תקנו ישראל בימי המן, שנאמר "ובבזה לא שלחו את ידם".

והוסיף ר' צדוק (רסיסי לילה לח) שזהו שנאמר "ויחמול על מיטב", שחשב שיש בהם מיטב לזבח לה'. ואמרו במכילתא (סוף פ' בשלח) בענין גר עמלקי שהרגו לשאול, דבאותה שעה נזכר דוד בהלכה שאין מקבלים גרים מעמלק, והיינו שבאותה שעה שראה עונשו של שאול על דבר זה נזכר והבין דבאמת אין דבר טוב בעמלק לקלטו בישראל, כי בודאי הכתובים שאמרו מיטב לא שקרו, דבאמת יש בו מיטב. ועל זה אמר לו שמואל "הנה שמוע מזבח טוב", דאף שלפי דעתו יש כאן זבח טוב, חייב הוא לשמוע לרצון הש"י. וזה שאמרו חז"ל (ב"ר פב, יב) "הה"ד (עובדיה א, ו) איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו - ר' סימון אומר כקליפת בצלים, כ"כ למה - כי אני חשפתי את עשו גיליתי את מסתריו (ירמיה מט, ז) בשביל לגלות את הממזרים שביניהם".

ז. אהרן הכהן מול עמלק

בענין זה הסביר השם משמואל (צו עמ' סז) דברי הגמ' ברי"ה (ג.) "וישמע הכנעני מלך ערד שהוא עמלק, ששמע שמת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד שנא' ויראו כל העדה אל תקרי ויראו אלא ויראו". והביא השם משמואל בשם אביו הטעם דכהנים צריכים בגדים ואם אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם, ולויים אינם צריכים בגדים, כי כהנים באשר הם פנימיים ועבודתם בחשאי צריכים בגדים לכיסוי

הפנימיות, כמו שכל דבר פנימי צריך כיסוי. וכך הנשמה כשבאה לעולם הזה צריכה לכיסוי שהוא הגוף, וכן מלאך כשנשלח לזה העולם צריך ללבוש גופני, אבל לויים שעבודתם בהתגלות בשיר ובקול אינם צריכים לכיסוי. (הן הן דברי המהר"ל הנ"ל שהדם הוא הנפש וצריך כיסוי).

והוסיף השם משמואל על דברי אביו, דלכאורא אמאי לא סגי לכהן הכיסוי כמו לכל נשמה דהיינו הגוף, ומוכרחים לומר דגם גופו קנה מדרגה פנימית ע"כ גם גופו צריך לכיסוי בגדים, וזהו שפירש המהר"ל (תפא"י פכ"ב) שאהרן אותיותיו פנימיות - ה"א היא אמצע היחידות, ר"ש אמצע המאות, נו"ן אמצע העשיריות, ואל"ף הוא אלופו של עולם שמאיר בו. וא"כ גם גופו זכה למדרגה פנימית, וע"כ ענני הכבוד בזכות אהרן וכן סוכה דוגמת ענני הכבוד, ובזכותו הופיע ענין זה בכל ישראל.

ואמנם אַחַת ממעלותיו הגדולות של אהרן מבוארת בפרשת שמיני, שנאמר "וידום אהרן", זה הוא אותו כח שתיקה אשר מצאנו אצל בניה של רחל ואשר מבטא את הכח הפנימי השולט באדם. ואכן כשכר להנהגה זו נאמרה מיד לאהרן פרשת שתויי יין, שלא יעבדו במקדש, וכפי המבואר שעבודת המקדש דורשת בגדי כהונה מחמת פנימיות העבודה, והשותה יין ומשתכר מנצל את הכח הפנימי להתגלות יתירה ומאוסה.

נמצא לפי זה שעמלק ממש היפך אהרן, שאהרן זכה שנתגבר בו כח הפנימיות עד שהחזיר גם את החיצוניות שלו למדרגה פנימית, ועמלק הפך גם את הפנימיות שלו למדרגה חיצונית. וידוע כשה קם זה נופל, וע"כ כל ימי אהרן שהיה הכל במדרגה פנימית נפל כח עמלק שהיה לו כח פנימי ונשאר לו רק כח חיצוני ע"כ לא היה כוחו גדול אף כשמת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד נתחזק בעמלק כוחו הפנימי לרוע ובא להלחם בישראל.

ומתבאר בזה הענין המובא בגמ' במגילה יב. "בהראותו את יקר תפארת גדולתו - מלמד שלבש בגדי כהונה דכתיב לכבוד ולתפארת", היינו שחשב שיש לו את כח ההסתר.

ח. אסתר מול המן

בפרקי דר' אליעזר (פ"ט) נאמר "דרכם של הרשעים לחשוב את הסוד בלבם ואינם מגלים בפהם - ויאמר עשו בלבו, ויאמר המן בלבו". וכתב בשם משמואל (פורים עמ' קעז) "עמלק היה בו ניצוץ טוב ונעלה מירושת יצחק, והוא מעולם הנעלם, וע"כ היו בעלי סוד".

הרי לנו זה לעומת זה, לעומת המן שיש לו כח פנימי גדול עומדים רחל ובניה שהם בעלי מסטורין ויודעים לשמור סוד אלא שלגבי המן נאמר "ליכא דידע לישנא בישא כהמן", היינו שגם את פנימיותו הפך לחיצונית, וכשם שראינו שישראל היו בשעבוד בגלל שהיתה בהם דלטוריא, כך גם היה כוחו של המן, מצד אחד אומר בלבו ומצד שני בעל לישנא בישא, היינו שיש לו כח פנימי אלא שהפכו לחיצוני.

וע"כ נאמר בפסיקתא רבתי (יג, ב) "וירד מיעקב והאביד שריד מעיר - אמר הקב"ה לא מן הבנים הגדולים של יעקב אלא מן הירודים של יעקב. מי היה ירוד מכל השבטים וקטן מכולם זה יוסף ובנימין. אמר הקב"ה ביד הירודים וביד הקטנים אני מוסר את המלכות הרשעה. ולמה כן, אלא אמר הקב"ה אני יודע מה אני עושה". להאביד את עשו נצרכים דוקא הבנים הקטנים של יעקב, וכמו שנתבאר לעיל שמי שמדתו פנימית ונסתרת יותר נגלה בעולם מאוחר יותר.

וכשקם המן על ישראל הכין והקדים הקב"ה תרופה למכה, שזו אסתר שכל כוחה ומהותה הצניעות והפנימיות, והיא זו שתוכל לנצח את המן.

ומבואר בזה הענין שכשישב מרדכי בשער המלך בלבוש שק נאמר "ותשלח בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו ולא קבל". וכתב השם משמואל (פורים עמ' קסח) "זיש להבין מה חשבה אסתר במה ששלחה לו בגדים, האם חשבה שמחמת חוסר בגדים לבש שק ואפר. וכ"ק אבי אדמו"ר זצ"ל פירש שרמזה לו שצריכים לעשות הכל בהסתר כשמה וכמדתה".

והוסיף השם משמואל על דבריו: "דהנה אמרו חז"ל (חולין קלט:): אסתר מן התורה מנין שנא' ואנכי הסתר אסתיר פני. ויש להבין מדוע נקראה על שם הגלות, הלא באשר היא הגואלת היה לקראתה בשם הגאולה ולא בשם הגלות. אך הפירוש הוא שכוחה היה גדול להמשיך מעולם הנסתר אפי' בעודם בגלות בשעת הסתרת פנים, ע"כ שלחה למרדכי בגדים לרמוז דעתה שנצרך להמשיך מעלה מעלה מעולם הנסתר, ולזה שייכים בגדים כי לכל דבר פנימי צריך בגדים כנ"ל בבגדי כהונה".

זהו שכתב המהר"ל בענין הנס בפורים (אור חדש עמ' נט) "זיש שואלים כי אם היה הנס גדול כ"כ למה לא נעשה בכל המגילה הזאת נס נגלה אבל יש לך לדעת כי מה שלא נעשה נס נגלה במגילה הזאת הוא בשביל גודל הנס שהוא גדול ביותר עד שהוא בא ממקום עליון הנסתר וא"א להיות אותה המעלה בנגלה. ומטעם זה לא נכתב ג"כ השם בנגלה בכל המגילה הזאת רק נרמז בנסתר ולא היה הנס כי אם ע"י אסתר שנקראת כך על שכל ענינה היה נסתר כי צנועה היתה".

ענינו של פורים הוא המאבק בעולמות הנסתרים, בין אסתר שכוחה בהסתר, לבין המן שמנצל את הכח הנסתר שקיים בו. וזוהו מסביר השם משמואל (תצוה קיד) את המנהג ללבוש בגדי שבת בפורים, מה שלא נצטיינו בחנוכה, אלא שיסוד בגדי שבת הוא כמו בגדי כהונה שצריך לבוש לפנימיות שמתגלית, וה"ה בשבת ששבת הוא פנימיות ולכן יש בה לבושים. וכן בפורים שנתגברנו על המן ונתחזק כחנו הפנימי, וע"כ כתיב "ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות", וזה טעם מנהגנו ללבוש בגדי שבת בפורים.

ט. היין והסוד

המהר"ל בדרוש על המצוות (עמ' נח-סב) מדבר על הענין שחז"ל גזרו על סתם יינם של גויים בשתייה, ומבאר את פנימיות הגזירה הזאת. היסוד הוא ע"פ הגמ' הנ"ל שנכנס יין יצא סוד, ש"יין הוא משקה פנימי נסתר בתוך הענב, ולכן גימטריא של יין ושל סוד שבעים.

והנה שבעים זה הגימטריא של האות ע"ן, כי יסוד העין זה מה שרואים בנגלה. והאומות הם שבעים כי הם שייכים לעין, לדברים שרואים בגלוי. אבל עם ישראל הם אחד, אל"ף, שזה אותיות פלא, והדבר המופלא הוא הדבר הנסתר והנעלם, שבישראל יש הכח הקדוש היפך האומות. ובישראל יש שבעים זקנים, והם נקראים עיני העדה, כי בישראל העינים אינם עינים גשמיות, שרואים רק את הדברים הנגלים, אלא העינים העיקריות הם העינים השכליות, בבחינת החכם עיניו בראשו.

הדבר הנסתר, כאשר מגלים אותו בצורה גשמית נהפך מיין לחומץ. אבל כשמגלים אותו בעין השכל - זה יין טוב. ישראל משתמשים בכחם הפנימי, ולכן יינם הוא יין טוב ולא חומץ.

וזה ביאור דברי הגמ' בעירובין (סה). "א"ר חייא כל מי שמתישב בינו יש בו מדעת שבעים זקנים, יין נתן בשבעים אותיות וזה הוא יין ונכנס בו היין ולא יצא סודו הוא שקול כמו סנהדרין".

כשאדם שותה יין הרי הוא מכניס לקרבו כח פנימי והכח הזה יכול להשפיע על האדם השותה לטוב או לרע, בבחינת יין וחומץ, היין יכול לשמח א-להים ואנשים, ויכול לגרום לשכרות ולאבדן השכל האנושי.

אצל נח כתוב ששתה מן היין ויתגל. ההתגלות בהקשר ליין היא שלילית, שכן כוחו פנימי נסתר. אבל מי ששותה יין ואינו מגלה סוד יש בו מדעת שבעים זקנים, זה האדם שיודע לשמור על פנימיותו, והוא שיך לחכמים שעניניהם בראשם.

על יוסף אמרו חז"ל ששלט בעינו ולכן לא שלטה בו עין הרע. והן הן הדברים. יש עין טובה ויש עין רעה. עיני השכל טובות הן, ועיני הבשר רעות הן. אין הברכה שרויה אלא בדבר הסמוי מן העין. כשמגלים דברים שולטת בהם עין הרע ויוסף שהוא מבניה של רחל לא שלטה בו עין הרע. ויעקב אמר עליהם "וידגו לרוב", שיהיו כדגים שלא שולטת בהם עין הרע, שהם סמויים בתוך המים. וזה גם המזל של חודש אדר, התחזקות הסוד, התחזקות השבעים, תוך שליטה של העין השכלית על העין הגשמית.

וכך אמרו חז"ל (במד"ר יד, יב) "א"ר פנחס שני אויבים לא נארו עד שהשלים עליהם שבעים פסוקים - הנחש והמן הרשעה נחש מבראשית עד ארור אתה מכל הבהמה שבעים פסוקים, המן מאחר הדברים האלה גדל המלך וכו' עד ויתלו את המן שבעים פסוקים". להמן היה את הכח הפנימי של השבעים, אלא שהוא ניצל אותו לרעה, ולכן נתלה לסוף שבעים. וכך גם הנחש שניסה לשלוט בפנימיות של חוה, שבא על חוה והטיל בה זוהמא. וכתוצאה מכך חל שינוי, שקודם לחטא נאמר ויהיו שניהם ערומים ולא יתבושו, ומפרש רש"י שלא היו יודעים דרך צניעות, אבל אחרי החטא עשו להם בגדים, והפנימיות שהתגלתה שלא כראוי נאררה לסוף שבעים אותיות.

י. כוחו של פורים

הגלות בימי מרדכי ואסתר היתה קשה באופן מיוחד, כפי שדורשת הגמ' במס' חולין (קל"ט): "אסתר מן התורה מנין - ואנכי הסתר אסתיר".

היתה כאן הסתרת פנים כפולה.

אבל האם הקב"ה מסתיר את פניו מעמו ישראל - בודאי שלא. תמיד השגחתו יתברך על בניו אהוביו. "משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים". אלא שאותה השגחה היתה מוסתרת ומוצנעת באופן מיוחד באותם הימים.

בימים של הסתרת פנים קשה כזו, נדרשת באופן מיוחד הסתכלות פנימית ומבט עמוק המסוגלים להבין את מהלכי ההשגחה המוצנעים והנסתרים.

לצורך זה קמו מרדכי ואסתר אשר היו אנשים בעלי תכונה מיוחדת של צניעות המאפשרת להם לחיות חיים פנימיים ולחדור לפנימיות ההשגחה, והם האנשים שהביאו את הגאולה לאותו דור.

בפורים מחוייבים אנחנו לחזק את פנימיותנו. לכן חייב אדם להרבות בשתיית יין המאופיין בכח פנימיותו בשעה ששותים את היין מגלים את הכח הנסתר בתוכנו, זו הנשמה הקדושה המוסתרת בתוככי הגוף, ואשר בפורים יכולה להתגלות ללא חשש.

שמו של הקב"ה נסתר במגילה גם נשמתנו מוסתרת בתוככי הגוף. הדבר מבואר במס' ברכות (י): "הקב"ה רואה ואינו נראה ואף הנשמה רואה ואינה נראית".

הקורא את המגילה בעיון נכון מגלה את הסוד הנסתר ורואה את השגחתו של הקב"ה במלוא עצמתה. כך גם המתבסס מן היין בפורים מגלה את ההסתר ורואה את עצמתה הרוחנית של נשמתו במלוא פארה והדרה.

ובזה נבין את המהלך המיוחד של קבלת התורה אשר החל במעמד הר סיני ונסתיים בפורים, כפי שמבואר במס' שבת (פ"ח) : " ויתייצבו בתחתית ההר א'ד אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם...אמר רבא הדור קבלוה בימי אחשוורוש, דכתיב קיימו וקבלו היהודים קיימו מה שקבלו כבר " .

בשורש נשמתם מעוניינים כל ישראל לקבל את התורה ואין צורך לכפות עליהם. רק על הגוף החיצוני נדרשת הכפייה בימי מרדכי ואסתר נתגברה פנימיותם מחמת הנס שנעשה על ידי בעלי הצניעות ולכן לא היה עוד צורך בכפייה על קבלת התורה.

בפורים עת נלגום מן היין נשתדל שיצא הסוד הגנוז בעמקי נשמתנו.

באותה שעה נזכה ויתקיים בנו " ליהודים היתה אורה - אורה זו תורה " .